

POSTANOWIENIE

Dnia 27 stycznia 2022 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Marta Romańska

w sprawie z powództwa T. K., J. J. i D. J.
przeciwko (...) Bank spółce akcyjnej w W.
o ustalenie,
na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej w dniu 27 stycznia 2022 r.,
na skutek skargi kasacyjnej pozwanego
od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)
z dnia 21 stycznia 2021 r., sygn. akt I ACa (...),

- 1) odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania;**
- 2) zasądza od pozwanego na rzecz powodów kwotę 5.400 (pięć tysięcy czterysta) zł tytułem kosztów postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne, istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecnictwie sądów, zachodzi nieważność postępowania lub skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona (art. 398⁹ § 1 k.p.c.), a obowiązkiem skarżącego jest sformułowanie i uzasadnienie wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania w nawiązaniu do tych przesłanek (art. 398⁴ § 2 k.p.c.). Rozstrzygnięcie Sądu Najwyższego w kwestii przyjęcia bądź odmowy przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania wynika z oceny, czy okoliczności powołane przez skarżącego odpowiadają tym, o których jest mowa w art. 398⁹ § 1 k.p.c.

Pozwany wniosł o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania z powołaniem się na występowanie w sprawie istotnych zagadnień prawnych, które przedstawił w formie pytań: „a) Czy w świetle art. 22¹ k.c. statuującego definicję konsumenta oraz art. 385² k.c. który nakazuje dokonać oceny zgodności postanowienia umowy z dobrymi obyczajami, uwzględniając m.in. okoliczności zawarcia umowy, Sąd dokonując oceny postanowień umowy przez pryzmat art. 385¹ k.c. winien uwzględnić wypracowany w orzecznictwie TSUE i Sądu Najwyższego wzorzec „przeciętnego konsumenta”, a także uwzględnić przymioty osobiste prezentowane przez powodów - takie jak wykształcenie oraz doświadczenie zawodowe i życiowe? b) Czy ocena sytuacji konsumenta, w jakiej znalazłby się on, gdyby w umowie nie zawarto kwestionowanego postanowienia umownego, dokonywana w ramach badania przesłanki rażącego naruszenia interesów konsumenta (art. 385¹ § 1 k.c., art. 385² § k.c.), może zostać ustalona wyłącznie na podstawie treści pozostałych postanowień umownych z wyłączeniem postanowienia kwestionowanego, czy powinna być dokonywana także z uwzględnieniem otoczenia społeczno-gospodarczego z chwili zawarcia umowy, specyfiki rynku usług finansowych i zawieranych w zakresie tych usług umów na rynku, a także czy badanie wystąpienia przesłanki „rażącego naruszenia interesów konsumenta” może ograniczać się do zbadania postanowień kwestionowanej umowy oraz ustalenia na tej podstawie dysproporcji praw i obowiązków wynikających z umowy na niekorzyść konsumenta, czy też raczej winno uwzględniać wytyczne i wskazówki Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej w zakresie ustalania znaczącej nierównowagi praw i obowiązków stron, stanowiącej odpowiednik polskiego kryterium rażącego naruszenia interesu konsumenta, w zakresie w jakim Trybunał wskazuje na konieczność porównania stosowanych przez przedsiębiorcę metod ustalania wartości miernika waloryzacji znajdującego zastosowanie do umowy będącej przedmiotem sporu, ze zwykle stosowanymi metodami ustalania wartości tych mierników, jak również czy powinno uwzględniać porównanie rzeczywistej wartości mierników stosowanych przez przedsiębiorcę, z wysokością mierników stosowanych na rynku, w chwili zawarcia umowy będącej przedmiotem postępowania? c) Czy złożenie przez konsumenta oświadczenia o świadomości konsekwencji stwierdzenia przez Sąd nieważności umowy oraz co do tego, że

stwierdzenie nieważności umowy przez Sąd nie będzie dla niego niekorzystne, stanowi oświadczenie woli, o którym mowa w art. 65 k.c., jako zachowanie zmierzające do wywołania określonego skutku, w ramach stosunku prawnego, polegającego na jego ustaniu i czy może ono zostać, w ramach postępowania sądowego, złożone przez pełnomocnika procesowego w piśmie procesowym czy zastąpione poprzez sformułowane żądanie pozwu, czy też jest ono oświadczeniem wiedzy, stanowiącym uzewnętrznienie wobec Sądu orzekającego treści intelektualnej kredytobiorcy, co do rozumienia przez niego skutków stwierdzenia przez Sąd nieważności umowy i stanowiącym wyraz pojmowania tych skutków, w ramach subiektywnej oceny kredytobiorcy, co do tego, czy stwierdzenie przez Sąd nieważności umowy będzie dla niego niekorzystne, które to oświadczenie, nie może zostać złożone przez pełnomocnika z uwagi na swój charakter, jak też nie może być zastąpione poprzez zgłoszenie roszczenia procesowego? d) Czy uzasadniona jest wykładnia przepisu art. 385¹ § 2 k.c. w związku z art. 6 ust. 1 Dyrektywy 93/13/EWG w zw. z art. 358 § 2 k.c. przy umowie kredytu waloryzowanego kursem waluty obcej, zawartej pod rządami obowiązującego art. 358 § 2 k.c., polegająca na przyjęciu, iż uznanie za niedozwolone postanowień umowy kredytu waloryzowanego kursem waluty CHF, odsyłających do tabeli kursowej banku skutkuje przyjęciem, że umowę jako niewykonalną należy uznać za nieważną, czy też należy przyjąć, że wobec obowiązywania od chwili zawarcia umowy przepisu dyspozytywnego prawa krajowego, tj. art. 358 § 2 k.c., umowa kredytu po wyłączeniu stosowania nieuczciwych postanowień umownych odnoszących się do tabeli kursowej banku, może nadal obowiązywać w świetle krajowego porządku prawnego z zastosowaniem miernika waloryzacji w postaci średniego kursu NBP, przy respektowaniu podstawowej zasady związania stron umową w pozostałym zakresie? e) Czy zmiana treści postanowień umowy w drodze aneksu do umowy, eliminująca na mocy woli stron postanowienia, które pierwotnie mogłoby być uznane za niedozwolone, względnie za nieważne, skutkuje tym, iż Sąd oceniając postanowienia umowy winien uwzględnić stan rzeczy aktualny na dzień zamknięcia rozprawy i tym samym aktualną normatywną treść umowy, czy też winien ocenić jedynie pierwotną treść umowy, nie uwzględniając jednocześnie okoliczności, iż strony wykonywały umowę w oparciu o jej pierwotną

treść jedynie przez ograniczony czas obowiązywania kwestionowanych postanowień, a także, że zawarcie przez strony aneksu do umowy stanowiło wyraz ukształtowania sytuacji powodów w sposób korzystny ekonomicznie dla nich z uwzględnieniem zmieniających się okoliczności społeczno - gospodarczych i potwierdzało aktualność zamiaru gospodarczego kredytobiorców i wolę dalszej realizacji celu umowy.

Pozwany powołał się także na potrzebę wykładni przepisów prawnych wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, a mianowicie art. 385¹ § 1 k.c. w zakresie interpretacji pojęcia „głównych świadczeń stron” w odniesieniu do umowy kredytu hipotecznego waloryzowanego kursem waluty obcej; art. 385¹ § 1 k.c. w zw. z art. 6 k.c. w zakresie konieczności dowodzenia przez powodów przesłanki rażącego naruszenia interesów konsumenta; art. 189 k.p.c. w zakresie istnienia interesu prawnego po stronie powodów przy wystąpieniu z roszczeniem o ustalenie nieważności umowy w sytuacji, gdy orzeczenie to miałoby pełnić funkcje prejudykatu w ramach dalszych postępowań stron w sprawach o zasądzenie.”

Zgodnie z ustaloną linią orzecznictwa powołanie się na występowanie w sprawie istotnego zagadnienia prawnego jako przesłanki przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania wymaga wskazania na problem o charakterze abstrakcyjnym, nierozstrzygnięty w dotychczasowym orzecznictwie i wymagający pogłębionej wykładni. Skarżący powinien to zagadnienie sformułować oraz przedstawić argumentację jurydyczną uzasadniającą tezę o możliwości rozbieżnych ocen prawnych w związku ze stosowaniem przepisów, na tle których ono powstało. Zagadnienie powinno być ponadto „istotne” z uwagi na wagę problemu interpretacyjnego, którego dotyczy dla systemu prawa. Skoro jednak skarga kasacyjna jest wnoszona w konkretnej sprawie, to zarówno charakter rozpoznawanego roszczenia, jak i ustalony przez sądy *meriti* stan faktyczny, którym Sąd Najwyższy byłby związany (art. 398³ § 3 i art. 398¹³ § 2 k.p.c.), musi pozostawać w związku z przedstawionym przez skarżącego zagadnieniem prawnym i pozwalać na jego rozstrzygnięcie.

Zagadnienia sformułowane przez pozwanego nie mają cech określonych wyżej, gdyż w orzecznictwie sądowym zostały wyjaśnione na tyle dostatecznie, by w kontekście okoliczności ustalonych w niniejszej sprawie wydać rozstrzygnięcie

w procesie, w którym zgłoszono żądanie jedynie ustalenia nieważności umowy, nie zaś rozliczenia świadczeń spełnionych w jej wykonaniu. W nauce i orzecznictwie nie powstają już wątpliwości co do tego, że co do zasady nie ma interesu prawnego w zgłoszeniu żądania ustalającego osoba, która na gruncie stosunku prawnego łączącego ją z przeciwnikiem może zażądać świadczenia. Jest to, jak powiedziano, zasada, a Sądy *meriti* odniosły się do niej i wyjaśniły, jakie okoliczności decydują o wykazaniu przez powodów w niniejszej sprawie interesu prawnego w zgłoszeniu żądania ustalającego i dlaczego takie żądanie zostało przez nie ocenione.

O przyjęciu przez Sądy *meriti*, że powódka T. K. zawarła umowę z pozwanym jako konsument zadecydowały ustalenia na temat jej zaangażowania zawodowego w czasie zawierania umowy kredytowej oraz celu tej umowy. Istotne w tym zakresie były okoliczności poprzedzające zawarcie umowy i jej towarzyszące, nie zaś późniejsze decyzje powódki.

Z dyrektywy nr 93/13 wynika konieczność poinformowania konsumenta o dostrzeżonej przez sąd z urzędu abuzynośności klauzul umownych i przysługujących mu w związku z tym uprawnieniach. Sąd nie jest zobowiązany do niestosowania postanowienia umownego, które zalicza do abuzywnych, jeżeli poinformowany o takiej ocenie konsument nie oczekuje wyciągnięcia konsekwencji z nieuczciwości klauzuli umownej. Konsument może bowiem następnie udzielić świadomej, wyraźnej i wolnej zgody na postanowienie umowy o charakterze abuzywnym i w ten sposób jednostronnie przywrócić mu skuteczność. W wypadku, gdy konsument, po rozeznaniu wynikających z tego konsekwencji, woli nie powoływać się na system ochrony zagwarantowany mu w dyrektywie nr 93/13, nie ma podstaw do stosowania tego systemu (wyroki Trybunału Sprawiedliwości UE z dnia 21 kwietnia 2016 r., C-377/14, z dnia 3 października 2019 r., C-260/18). Istotne jest, żeby ocena pewnych postanowień umowy jako abuzywnych i znaczenie, jakie sąd jej przypisuje zostało konsumentowi ujawnione, a on sam został poinformowany o przysługujących mu w związku z tym uprawnieniach, w szczególności o uprawnieniu do potwierdzenia klauzul abuzywnych w relacji z przedsiębiorcą (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 4 kwietnia 2019 r., III CSK 159/17), z zastrzeżeniem, iż jeśli tego nie uczyni, to będą one uznane za

niewiążące go jako konsumenta, przy zachowaniu jednak – jeżeli to możliwe – związania pozostałymi postanowieniami umowy.

Oświadczenie konsumenta co do tego, czy i jakie konsekwencje chce wyprowadzić ze stwierdzonej abuzywności klauzul umownych, a w szczególności czy potwierdza związanie nimi jest niewątpliwie oświadczeniem woli, tak ze względu na przyczyny (przesłanki) złożenia, jak i mające z niego wynikać skutki. Nie ma przeszkód, żeby takie oświadczenie złożyć przez należycie umocowanego do tego pełnomocnika. Ostatecznie także do innych oświadczeń stosuje się odpowiednio przepisy o oświadczeniach woli (art. 65¹ k.c.), a oświadczenie, o którym mowa trudno uznać za na tyle osobiste, by wykluczone było jego złożenie przez pełnomocnika.

W uchwale siedmiu sędziów z 20 czerwca 2020 r., III CZP 29/17 (OSNC 2019, nr 1, poz. 2), Sąd Najwyższy wyjaśnił już, że oceny czy postanowienie umowne jest niedozwolone (art. 385¹ § 1 k.c.), dokonuje się według stanu z chwili zawarcia umowy. Dla oceny abuzywności danego postanowienia umowy sposób jej wykonania, a w szczególności to, czy i w jaki sposób jedna ze stron korzystała z konkretnego, ocenianego jako abuzywne postanowienia nie może mieć decydującego znaczenia. Istotne jest to, czy sporne postanowienie umowne, oceniane na chwilę zawarcia umowy było niedozwolonym postanowieniem umownym w rozumieniu art. 385¹ § 1 k.c., czyli kształtowało prawa i obowiązki konsumenta w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy. Nie ma już wątpliwości w orzecznictwie co do tego, że postanowienia określające sposób ustalania kursu waluty obcej, które składają się na klauzulę waloryzacyjną zawartą w umowie kredytu, określają główne świadczenie kredytobiorcy, lecz także te postanowienia podlegają kontroli pod kątem ich abuzywności, chyba że zostały sformułowane w sposób jednoznaczny (art. 385¹ § 1 zd. 2 k.c.). Wyeliminowanie z łączącej strony umowy niedozwolonych postanowień umownych określających zasady przeliczenia udzielonego kredytu na złotówki oraz spłat na franki szwajcarskie wymaga oceny, czy umowa w pozostałym zakresie jest możliwa do utrzymania. Wyeliminowanie ryzyka kursowego, charakterystycznego dla umowy kredytu indeksowanego do waluty obcej i uzasadniającego powiązanie stawki oprocentowania ze stawką LIBOR, jest

równoznaczne z tak daleko idącym przekształceniem umowy (zmianą jej tożsamości), że utrzymanie jej ważności nie jest możliwe.

Mając powyższe na uwadze, na podstawie art. 398⁹ § 1 k.p.c. oraz – co do kosztów postępowania – art. 98 § 1 i 3 k.p.c. w zw. z art. 398²¹ i art. 391 § 1 k.p.c., § 2 pkt 9 w związku z § 10 ust. 4 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych (tekst jedn. Dz.U. z 2018 r. poz. 265), orzeczono jak w postanowieniu.